

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПЕРЕТВОРЕННЯ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ В ТОВАР

Розглянуто деякі аспекти та доцільність перетворення земель сільськогосподарського призначення в товар в сучасних умовах. Проаналізовано основні шляхи перетворення земель сільськогосподарського призначення в товар.

Some aspects and benefits of conversion of agricultural land as object of sale under present-day conditions have been considered. There have been analyzed the main ways making rural land an object for sale.

Ключові слова: землі сільськогосподарського призначення, товар, приватна власність.

Сьогодні винятково актуальними є питання щодо перетворення земель сільськогосподарського призначення в товар. Так, значні структурні зміни у формах земельної власності не створили ефективно працюючого хазяїна. Стрімко падає родючість ґрунту. У 2010 р. індекс обсягу сільськогосподарського виробництва порівняно з 2009 р. становив 99,0%, у т.ч. в сільськогосподарських підприємствах – 99,2%, у господарствах населення – 98,9%. Індекс виробництва продукції рослинництва у 2010 р. порівняно з 2009 р. становив 95,4%, у т.ч. в сільськогосподарських підприємствах – 93,3%, у господарствах населення – 97,1%. В аграрних підприємствах (крім малих), що займалися тваринництвом, на 1 січня 2011 р. було в наявності кормів усіх видів 2,9 млн т корм. од, що на 12,4% менше, ніж на початок 2010 р., у т.ч. концентрованих – 1,2 млн т корм. од. (на 10,1% менше). У розрахунку на одну умовну голову великої худоби припадало по 6,4 ц корм. од. кормів усіх видів, у т.ч. концентрованих – по 2,7 ц корм. од. (торік – відповідно 7,7 ц та 3,1 ц корм. од.). А рентабельність сільськогосподарської продукції станом на 01.01.2010 р. склала лише 13,8%, що на 28,8% менше ніж у 1990 р. [1]. Складне положення ситуації, що склалася зараз у сільськогосподарському секторі, також підтверджується даними, наведеними на рис. 1.

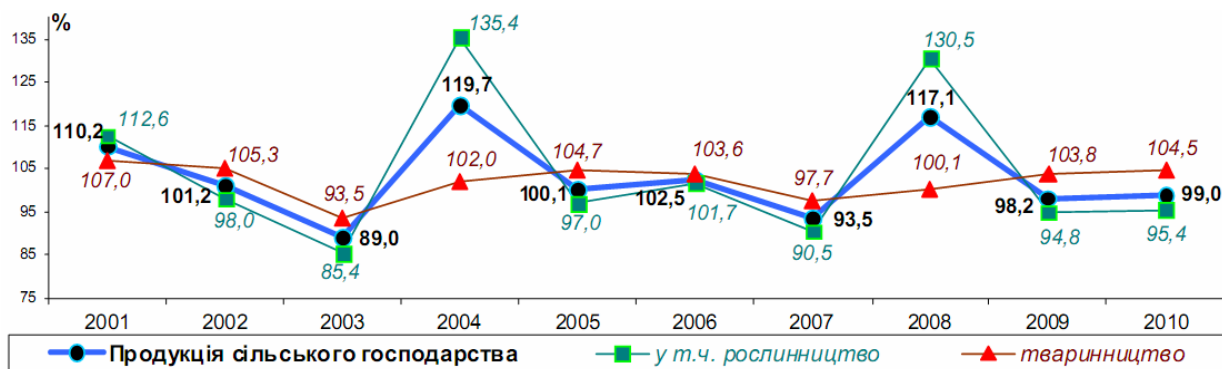

Рис. 1. Динаміка змін обсягів сільськогосподарського виробництва (в % до попереднього року) [1]

Проблеми перетворення земель сільськогосподарського призначення в товар давно привертають увагу різних вчених, політиків, фахівців, однак з багатьох теоретичних і практичних питань висловлюються суперечливі судження, немає загальної точки зору, існують різні погляди.

Метою статті є визначення основних аспектів перетворення земель сільськогосподарського призначення у товар в сучасних умовах.

Так, згідно з Земельним кодексом України землями сільськогосподарського призначення визнаються землі, надані для виробництва сільськогосподарської продукції, здійснення сільськогосподарської науково-дослідної й навчальної діяльності, розміщення відповідної виробничої інфраструктури, у тому числі інфраструктури оптових ринків сільськогосподарської продукції, або призначені для цих цілей. Так до земель сільськогосподарського призначення відносяться: сільськогосподарські угіддя (рілля, багаторічні насадження, косовиці, пасовища; несільськогосподарські угіддя (господарські шляхи й прогони, полезахисні лісосмуги й інші захисні насадження, крім тих, які віднесені до земель лісового фонду, землі під господарськими будинками й дворами й т. п.). Землі сільськогосподарського призначення передаються у власність і надаються в користування громадянам для ведення особистого селянського господарства, садівництва, сінокосіння й випасу худоби, ведення товарного сільськогосподарського виробництва; сільськогосподарським підприємствам – для ведення товарного сільськогосподарського виробництва; сільськогосподарським науково-дослідним установам і навчальним закладам, сільським професійно-технічним училищам і загальноосвітнім школам – для дослідницьких і навчальних цілей, пропаганди передового досвіду ведення сільського господарства; несільськогосподарським підприємствам, установам і організаціям, релігійним організаціям і об'єднанням

громадян – для ведення підсобного сільського господарства; оптовим ринкам сільськогосподарської продукції – для розміщення власної інфраструктури [2]. Відзначимо, що землі сільськогосподарського призначення не можуть передаватися у власність іноземним громадянам, особам без громадянства, іноземним юридичним особам і іноземним державам.

Загальновідомо, що землі, придатні для потреб сільського господарства, повинні надаватися насамперед, для сільськогосподарського використання. Визначення земель, придатних для потреб сільського господарства, виробляється на підставі даних державного земельного кадастру. Для будівництва промислових підприємств, об'єктів житлово-комунального господарства, залізних і автомобільних доріг, ліній електропередачі й зв'язку, магістральних трубопроводів, а також для інших потреб, не пов'язаних з веденням сільськогосподарського виробництва, надаються переважно несільськогосподарські угіддя або сільськогосподарські угіддя гіршої якості.

Отже, на сьогоднішній день товарна земля сільськогосподарського призначення можуть лише передаватися за заповітом, але не відчужуватися й не продаватися. На думку юристів, на цей рахунок у законодавстві є певна неясність. Так, кожний сільський житель може звернутися в місцеві органи влади із проханням приєднати свій пай до землі, що вже перебуває в приватній власності й призначеної для ведення своєї господарської діяльності. Нагадаємо, що здобуваючи земельну ділянку через договір купівлі-продажу, повне право розпоряджатися своїм знову знайденим майном (право приватної власності) особа одержує не з моменту нотаріального оформлення покупки, а з моменту одержання державного акту на землю.

Зазначимо, що у чинному законодавстві України закріплено, що переважне право на покупку земельних ділянок сільськогосподарського призначення мають громадяни України, що постійно проживають на території відповідної місцевої ради, де здійснюється продаж земельної ділянки, а також відповідні органи місцевого самоврядування. Тобто вже на сьогодні виділені дві різні групи суб'єктів – громадяни України, що постійно проживають на території відповідної ради, і такий публічний суб'єкт, як органи місцевого самоврядування.

Підкреслимо, що Верховна рада України прийняла закон про продовження до 1 січня 2012 року мораторію на купівлю-продаж земель сільськогосподарського призначення і 19 січня 2011 переборолла вето президента на цей закон. Але 2 березня 2010 року Верховна Рада України відмовилася продовжити до 1 січня 2015 року мораторій на продаж сільськогосподарських земель.

Можна припустити, що в перші два-три роки введення дозволу на продаж земель сільськогосподарського призначення може бути продане близько 30–60 % всіх сільськогосподарських земель, переданих у приватну власність громадянам України шляхом поділу на паї земель колишніх КСП. Цілком зрозуміло, що земельні ресурси України, у тому числі призначені для вирощування сільгосппродукції, досить привабливі для багатьох інвесторів і підприємців. Тому вони будуть конкурувати між собою за право бути першими при придбанні таких земель у фізичних осіб-власників. Так, не погодимося з існуючою думкою про те, що створення умов для вільного продажу землі автоматично призведе до її ефективного використання, а не до спекуляції земельними ділянками й виведення значної частини земель із сільсько-господарчого обігу. Так, на думку українського політика О. Мороза, у випадку перетворення землі в товар, її не зможуть купити українські селяни й вона за безцінь перейде у власність іноземців, в українській власності залишиться близько 10% землі. Відзначимо, що в Ізраїлі, Голландії, Китаї не існує приватної власності на землю сільськогосподарського призначення, а є лише оренда землі.

Проблема необхідності перетворення землі в товар є дискусійною серед вчених, юристів, політиків, фахівців тощо. Так, ще древній філософ Цицерон порівнював землю з величезним театром, у який постійно приходять і йдуть нові глядачі. У той час як П. Ж. Прудон у своїй праці "Що таке власність?" також критикував право власності на землю. Відзначимо, що навіть після проведення століпінської аграрної реформи купити й продати землю в Росії можна було лише через Селянський поземельний банк. Підкреслимо, що філософ Джон Локк також був супротивником перетворення землі в товар.

Недоцільність перетворення землі в товар може бути обґрунтована також з антропологічної й теологічної точок зору. Так, наприклад, сучасні антропологи відзначають: австралійські аборигени переконані в тім, що не земля належить людині, а людина землі. Погодимося із цією точкою зору, оскільки людина у своєму антропоцентризмі схильна забувати, що вона є творінням природи й відповідає за збереження біосфери, що представляє собою загальна спадщина людства. З теологічної ж точки зору, земля належить не людині, а її Богу, що створив, і людина – лише користувач землі. Так, за польським богословом Юзефом Майком, найбільш загальним і очевидним є право на використання благ і багатств землі, які належать всім людям, і жодному не можна відмовити в цьому праві, що було б рівносильне відмові йому в праві на життя. У той час як у Конституції України також закладене протиріччя щодо того, чи може земля розглядатися як об'єкт приватної власності [3 с. 209].

У такому випадку виникає питання: чи може земля, будучи об'єктом власності українського народу, одночасно перебувати в приватній власності? Також не цілком ясно, чи перестане земля бути об'єктом права власності українського народу, якщо вона стає власністю приватної особи?

Відзначимо, що якщо іноземні громадяни або фірми й скуплять якусь частину земель, як і нерухомість, земля є таким товаром, який не можна відвезти за кордон. Її потрібно буде використати для

виробництва в нашій країні, із застосуванням нашої робочої сили. Продукцію в основному будуть намагатися реалізувати в Україні й інших країнах СНД, тому що європейський і американський ринок сільгосппродукції й так перенасичений. Адже приватизація землі й створення ринку земельних ділянок не самоціль, а засіб підвищення ефективності виробництва сільгосппродукції.

Такий підхід дозволить провести м'яку трансформацію державних радгоспів і одержавлених колгоспів у різні види приватних сільськогосподарських підприємств: акціонерно-пайові, індивідуально-фермерські, кооперативи нового типу; відкриє можливості вільного вибору форми господарювання (залишатися селянам у складі акціонерного товариства пайовиків, створеного на основі колгоспу, чи виділитися зі своїм паєм у фермерське господарство, створити з рядом інших акціонерів малий кооператив або продати свій пай іншій фізичній або юридичній особі). При цьому ефективні й прибуткові колгоспи й радгоспи з високими доходами працівників зможуть зберегти, як правило, своїх акціонерів, не допустити роздроблення технічної бази й інфраструктури, втрат фахівців-інженерів і агрономів, а отже зможуть протистояти подальшій деіндустріалізації сільського господарства й поширенню примітивних форм господарювання, заснованих на ручній праці. Завдяки можливостям технічної оснащеності, спеціалізації, поділу праці, вони зможуть конкурувати з фермерськими господарствами.

Таким чином, перед державою й суспільством на даному етапі стоїть завдання виробити загальні вимоги для формування цивілізованого ринку земель сільськогосподарського призначення й прийняти такий Закон про ринок земель, що буде регулювати найбільш важливі питання функціонування ринку земель. Серед першочергових проблем, які необхідно вирішити при впровадженні процедури купівлі-продажу земель сільськогосподарського призначення, варто виділити питання переважного права на купівлю-продаж землі. На нашу думку, без необхідної технічної бази й відповідної інфраструктури виробники сільськогосподарської продукції вони не здатні забезпечити навіть мінімальні потреби міст у продовольстві й ефективній обробці всіх сільгоспугідь. Вся техніка, що є й випускається в нас, є не тільки неефективною, але й пристосована для більших колгоспів і радгоспів; її вкрай мало. Немає й необхідної інфраструктури постачання села запчастинами, ремонту техніки, забезпечення добривами, гербіцидами, паливом і т.д.

Отже, вищенаведене вимагає серйозних змін у всій системі регулювання аграрних відносин, найбільш актуальними з яких є проблеми кредитування сільського господарства, держзакупівель сільгосппродукції, а також оподаткування.

Література

1. Офіційний веб-сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
2. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2768-14>.
3. Яценко В. П. Проблема перетворення земель сільськогосподарського призначення в товар / В. П. Яценко // Матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. ["Освіта та наука в умовах глобальних викликів"]. – Сімферополь-Судак, 2010. – С. 208–210.

Надійшла 06.04.2011

УДК 331.4

О. А. ГРІШНОВА, А. О. НАЦЕВИЧ
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВИХ ВІДНОСИН В ПРОЦЕСІ САНАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВА

Стаття присвячена дослідженню особливостей регулювання соціально-трудомих відносин у процесі санації підприємства. Розглянуто основні завдання кадрової політики в умовах кризи, антикризові технології самоорганізації команди менеджерів, проблеми мотивації, підвищення кваліфікації працівників, подолання опору змінам. Обґрунтовано заходи щодо залучення персоналу підприємства до участі в його санації.

The article is devoted research of features of adjusting of social labour relations in the process of sanacii of enterprise. The basic tasks of skilled policy in the conditions of crisis, antikrizovi technologies of samoorganizacii of command of managers, problem of motivation, in-plant training workers, overcoming of resistance, changes are considered. Grounded measures on bringing in of personnel of enterprise to participating in his sanacii.

Ключові слова: соціально-трудомих відносини, санація підприємства, кадрова політика в умовах кризи.

Актуальність теми дослідження. У ринковій економіці банкрутство підприємств – нормальне явище. Із кожних 100 новостворених підприємств утримуються на ринку не більш як 20–30. Водночас серед підприємств, справи про банкрутство яких перебувають на розгляді, значну частку становлять такі, що тимчасово потрапили в скрутне становище. Вартість їхніх активів набагато перевищує кредиторську